

ЗАГРОЗИ ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

THREATS OF THE FOOD SECURITY OF THE STATE

Мостова А.Д.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародного маркетингу,
Університет імені Альфреда Нобеля

Mostova Anastasiia
Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer of International Marketing Department,
Alfred Nobel University, Dnipro

У статті проведено дослідження загроз продовольчій безпеці у сучасній науковій літературі. Виявлено недоліки наявних підходів до класифікації загроз. Розроблено авторську класифікацію загроз продовольчій безпеці, яка включає управлінські загрози на рівні державного управління та на рівні аграрних товаровиробників; ринкові загрози на рівні зовнішньоекономічної діяльності країни та на рівні внутрішнього ринку; соціальні загрози у сфері забезпечення високого рівня життя населення та у сфері забезпечення якості продукції; природні загрози, пов'язані та не пов'язані з впливом людської діяльності. Розкрито особливості інформаційних загроз продовольчій безпеці, показано їх взаємозв'язок та вплив на інші загрози. Доведено, що своєчасне та ефективне виявлення загроз продовольчій безпеці потребує інформаційного забезпечення, що є можливим під час розроблення інформаційної системи моніторингу.

Ключові слова: загрози продовольчій безпеці, система моніторингу, класифікація загроз продовольчій безпеці.

В статье проведено исследование угроз продовольственной безопасности в современной научной литературе. Выявлены недостатки существующих подходов к классификации угроз. Разработана авторская классификация угроз продовольственной безопасности, которая включает управленческие угрозы на уровне государственного управления и на уровне аграрных товаропроизводителей; рыночные угрозы на уровне внешнеэкономической деятельности страны и на уровне внутреннего рынка; социальные угрозы в сфере обеспечения высокого уровня жизни населения и в сфере обеспечения качества продукции; природные угрозы, связанные и не связанные с влиянием человеческой деятельности. Раскрыты особенности информационных угроз продовольственной безопасности, показаны их взаимосвязь и влияние на другие угрозы. Доказано, что своевременное и эффективное обнаружение угроз продовольственной безопасности требует информационного обеспечения, что является возможным при разработке информационной системы мониторинга.

Ключевые слова: угрозы продовольственной безопасности, система мониторинга, классификация угроз продовольственной безопасности.

The research of threats of food safety in the modern scientific literature has been conducted. The main author's views on the concept of food security threats and their destructive effects are shown. The drawbacks of the existing approaches to the classification of threats are revealed. It is shown that the considered classification approaches are quite difficult to use in practice for evaluation on the basis of relevant information and subsequent monitoring because of the discrepancy of the system of estimation indicators with the named potential threats. The majority of sources of classification of threats are not fully adapted to the requirements and needs of the development of a food security strategy, the formation of strategic goals, tasks and mechanisms of the state agricultural policy, because they do not have sufficient analytical basis and are mostly abstract. The author's classification of threats to food security has been developed. It includes management threats at the level of public administration and at the level of agricultural producers; market threats at the level of foreign economic activity of the country and at the level of the domestic market; social threats in the field of ensuring a high standard of living of the population and in the field of quality assurance of products; natural threats not related and related to the impact of human activity. The proposed classification is directed to the system identification, evaluation and monitoring of threats to food safety. The peculiarities of informational threats of food safety are revealed and their interrelation and influence on other threats are shown. It is studied that information threats to food security are the extremely low information provision of market actors and the absence of systematic monitoring of food

security in general, the lack of an analytical framework for assessing threats, and the ineffective organization of information interactions of participants involved in food security. It has been proved that timely and effective detection of food security threats requires information support that is possible during the development of an information monitoring system.

Key words: food security threats, monitoring system, classification of food security threats.

Постановка проблеми. Гарантування продовольчої безпеки є стратегічним пріоритетом держави, що потребує реалізації високоефективної національної зовнішньоекономічної, агропродовольчої, фінансової політики. Забезпечення соціально-економічної стабільності та економічного зростання, високого рівня життя населення, інвестиційної привабливості та міжнародного визнання країни потребує від державних органів влади розроблення механізмів та інструментів, спрямованих на забезпечення громадян високоякісними продуктами харчування в достатньому обсязі, стабільності внутрішнього продовольчого ринку, продовольчої незалежності. В сучасних умовах глобалізації економічних процесів та посилення нестабільності ринкової кон'юнктури гарантування продовольчої безпеки на достатньому рівні ускладнюється. Стабільність продовольчої безпеки залежить від динамічних, взаємозалежних та взаємообумовлених факторів, які можна та необхідно своєчасно ідентифікувати, контролювати, а також яким слід протидіяти в процесі розроблення та реалізації стратегії державної продовольчої безпеки. Отже, дослідження загроз продовольчій безпеці для подальшого обґрунтування методичних підходів до їх оцінювання та розроблення рекомендації щодо мінімізації або усунення їх негативного впливу на підтримання продовольчої безпеки є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню загальних питань продовольчої безпеки держави та її загроз присвячені наукові роботи українських учених, таких як В.І. Бойко, О.В. Вараскіна, В.І. Власов, К.П. Голікова, О.І. Гойчук, Я.А. Жаліло, А.С. Лисецький, Б.Й. Пасхавер, П.Т. Саблук, В.Г. Ткаченко, В.М. Трегобчук, О.М. Чечель, О.В. Черевко, О.М. Шпичак. Поняття та структура загроз продовольчій безпеці, їх класифікація за різними ознаками досить ґрунтовно опрацьовані та представлені в працях науковців з розглядуваної проблематики.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак фахівцями не визначено наукових механізмів оцінювання загроз та складність урахування під час формування й реалізації стратегії продовольчої безпеки держави.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає в аналізі сучасних підходів до класифікації загроз продовольчій безпеці та розробленні авторської класифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці, які досліджували загальні

теоретичні питання безпеки, виділяють декілька ступенів загроз, які можна взяти за основу під час розроблення науково-методичних підходів до їх оцінювання під час формування стратегії продовольчої безпеки:

- ймовірність виникнення обстановки, здатної породити небезпеку (поява зони ризику);
- провокаційні дії або засіб тиску (виклик);
- реальна можливість негативного розвитку подій, виникнення збитку (небезпека);
- намір завдати шкоди або ненавмисний небезпечний збіг обставин (загроза) [1].

Загрози продовольчій безпеці можна визначити як будь-які негативні зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які знижують рівень продовольчої безпеки [2]. К.П. Голікова наводить таке визначення загроз продовольчій безпеці: сукупність факторів та умов різного походження, які створюють небезпеку життєво важливих інтересів населення та знижують рівень життя, порушують процес відтворення, викликають підвищену соціальну напруженість у суспільстві та негативно впливають на світовий імідж країни [3].

Класифікація загроз є основою для подальшого формування стратегії продовольчої безпеки та визначення пріоритетних стратегічних цілей і завдань, напрямів державної підтримки, цільових програм, які повинні переглядатися та змінюватися залежно від важливості загроз, тривалості та сили їх впливу на продовольчу безпеку, що можна виявити за надійної та ґрунтовної системи оцінювання та моніторингу загроз.

Згідно з Проектом Закону України «Про продовольчу безпеку України» до переліку основних загроз продовольчій безпеці України належать:

- зростання тінізації економіки, нелегальної міграції населення;
- недосконалість організаційного та фінансового забезпечення державних закупівель продовольства, а також його неефективне використання;
- зростання споживчих цін на продукти харчування більш швидкими темпами, ніж доходи населення;
- критична залежність національної економіки від зовнішньої ринкової кон'юнктури та інших факторів;
- нераціональне використання сільськогосподарських земель;
- значне антропогенне порушення й техногенна перевантаженість території України, зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, техногенних та природних катастроф,

негативні соціально-екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи;

– низький контроль за ввезенням в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів та генетично модифікованих організмів;

– недостатнє запобігання появі на території держави небезпечних для людей тварин, рослин, мікроорганізмів, медично та екологічно необґрунтоване використання генетично модифікованих організмів та продуктів харчування, вироблених з їх застосуванням [4].

О.В. Вараскіна, І.Б. Тернавська, Л.А. Пархоменко, І.Б. Манзій, К.П. Голікова, Г.О. Прунцева надають схожу та досить різносторонню класифікацію загроз продовольчій безпеці, відповідно до якої вони групуються за класифікаційними ознаками [3; 6; 7; 8; 9].

За рівнями ієрархії (економічної системи) загрози бувають такими, які викликані посиленням глобалізаційних процесів та їх наслідками. До них належать, зокрема, надмірна відкритість економіки та недосконалість зовнішньоекономічної політики держави, відповідно, недостатній контроль зовнішньої торгівлі за агропродовольчою продукцією. Результатом несприятливої ринкової кон'юнктури є зростання експорту сільськогосподарської продукції та продовольства, підвищення насиченості вітчизняного ринку неякісними імпортними товарами та втрата продовольчої незалежності [7; 10]. Результатом впливу внутрішніх загроз є неспроможність держави забезпечити своє населення продовольством за будь-яких умов [7].

За періодом дії загрози продовольчій безпеці можуть бути разовими, тими, які проявляються час від часу, дискретними, що характеризуються переривчастістю, а також перманентними, які існують постійно [3].

За сферою виникнення загрози поділяються на політичні, економічні, соціальні, правові, військові, екологічні, інформаційні, криміногенні та науково-технічні. Вказані загрози потребують комплексного дослідження й аналізування, оскільки вони мають системний вплив на продовольчу безпеку [3]. Найбільш повне обґрунтування цих загроз наводять у своїй праці І.Б. Тернавська, Л.А. Пархоменко [7]. Так, загрози в економічній сфері проявляються у зниженні конкурентоспроможності вітчизняної продукції, безперспективності життя й роботи в сільських регіонах, зниженні обсягів інвестицій в аграрний сектор, зростанні споживчих цін, скороченні купівельної спроможності населення та обсягів споживання продуктів харчування. Соціальні загрози полягають у погіршенні рівня життя населення, демографічної ситуації, соціальної захищеності, зростанні соціальної напруженості. Політичні та правові загрози обумовлені недосконалістю законодавчої, правової та нормативної бази продовольчої безпеки, системи оподаткування, що не дає

змогу розвивати виробництво та споживання продовольства. Інформаційні загрози полягають в інформаційних диспропорціях, порушенні цілісності інформаційного простору, відсутності повної та якісної інформації щодо стану продовольчої безпеки. Науково-технологічні загрози пов'язані зі скороченням державного фінансування інновацій та науково-технологічних розробок, відставанням рівня української науки та технологій від розвинених країн світу, зниженням технологічного рівня аграрного виробництва, низькою питомою вагою інновацій, відсутністю механізму стимулювання їх розробок та впровадження. Екологічні загрози пов'язані з руйнуванням природного середовища, сільськогосподарських земель, недотриманням вимог законодавства в екологічній сфері, безпеці та якості продовольства. Загрози у військовій сфері виникають під час втягнення держави до міжнародних збройних конфліктів та внутрішніх збройних сутичок [7].

Загрози за ймовірністю реалізації можуть бути реальними, що можуть здійснитися в будь-який момент, та потенційними, які можуть здійснитися за певних умов з певною ймовірністю.

Фактичні загрози існують об'єктивно у певний період часу або можуть виникати у наступні часові періоди. Такі загрози можна попередити лише в наступні періоди відносно звітного. Потенційні загрози, навпаки, обумовлюються наявністю фактичних загроз і можуть бути ліквідовані у звітному періоді [3].

За рівнем управління загрози поділяються на керовані, на які можна безпосередньо вплинути з боку держави, регіональних органів влади, підприємства, громадян тощо, та некеровані, на які здійснити прямиий вплив неможливо [3].

Відповідно до діяльності людини загрози бувають об'єктивними, що не залежать від діяльності людини (природні катаклізми, стихійні лиха), та суб'єктивними (неефективні управлінські рішення).

За можливістю прогнозування загрози поділяються на прогнозовані, які можна передбачити та щодо яких можна вжити превентивних заходів (на рівні держави та наднаціональних об'єднань держав), та непрогнозовані, наприклад викликані несприятливими погодними умовами, які потребують тривалої нейтралізації наслідків.

За наслідками загрози можуть бути загальними, тобто характерними для всієї території держави, та локальними.

За величиною нанесеного (очікуваного) збитку загрози бувають катастрофічними, значними, такими, що викликають труднощі. За рівнем впливу вони поділяються на слабкі, помірні та вагомі [3]. За ступенем негативного впливу вони бувають дисбалансуючими та деструктивними. За галуззю прояву вони поділяються на ті, що зустрічаються у сфері продовольчого постачання, у сфері виробництва сільськогос-

подарської продукції та продовольства, у сфері економічної доступності продовольства, конкурентоспроможності продукції за ціною та якістю.

За рівнем розвитку культури споживання загрози характеризуються недостатнім, достатнім та високим рівнями розвитку культури споживання [3].

Найчастіше використовується класифікація загроз на зовнішні та внутрішні. На національному рівні до зовнішніх факторів продовольчої безпеки автори відносять [2; 5]:

- зниження рівня розвитку аграрного сектору економіки та харчової промисловості;
- недостатнє застосування інноваційних технологій;
- низьку ефективність та інвестиційну привабливість аграрних підприємств, недостатнє фінансування та матеріально-технічне забезпечення;
- несприятливу соціально-економічну ситуацію в країні, рівень купівельної спроможності населення;
- зниження потенціалу самозабезпечення країни та зростання імпортозалежності;
- нерозвиненість торгової та транспортної інфраструктури в країні, національного продовольчого ринку;
- несприятливу екологічну ситуацію в країні;
- недосконалість національної економічної політики та державного регулювання, фінансування аграрного сектору, податкової політики;
- участь країни в міжнародному обміні продовольством.

Зовнішні фактори продовольчої безпеки включають [2; 5]:

- несприятливу кон'юнктуру світового продовольчого ринку;
- посилення глобалізації та політичної нестабільності у світі;
- погіршення стану світового сільського господарства;
- несприятливу екологічну ситуацію у світі;
- нерозвиненість світової торговельної та транспортної інфраструктури;
- недостатньо ефективну наднаціональну економічну політику та регулювання.

Продовольча безпека формується під впливом загроз, які О.В. Черевко та О.В. Яковенко пропонують класифікувати залежно від ступеня впливу на неї на довгостроковому (стратегічному) та короткостроковому (тактичному) рівнях. Довгострокові загрози включають:

- зростання бідності населення та кількості людей, які не мають доходів для придбання мінімального набору продуктів харчування;
- наявність територій, продовольче постачання яких неможливе шляхом ринкових механізмів через зовнішні фактори;
- незбалансованість харчування за окремими складовими, що загрожує здоров'ю нації або окремих груп населення;
- низький контроль безпеки продовольства;

– неефективне використання природного, матеріально-технічного, фінансового, науково-технологічного потенціалу аграрного сектору, що веде до зниження рівня продовольчого забезпечення [11].

Короткостроковими загрозами є:

- висока залежність аграрного виробництва від природних катаклізмів, що погіршує продовольче забезпечення населення за умови їх настання;
- залежність продовольчого забезпечення країни окремими продуктами харчування від імпорту;
- нестабільна кон'юнктура світових продовольчих ринків;
- надмірна відкритість економіки та національного ринку, залежність від коливань курсів валют;
- нестабільний зовнішньоекономічний стан країни та позиція у зовнішньоторговельному балансі у світі, що має негативні економічні наслідки для аграрного сектору та продовольчої безпеки [11].

Н.В. Стежко вважає найбільш суттєвими такі загрози продовольчій безпеці:

- зростання майнової диференціації населення й рівня бідності;
- деформованість структури української економіки та збільшення імпортного продовольства на внутрішньому ринку;
- посилення нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів (збільшення майнової диференціації приводить до зниження платоспроможного попиту на продовольство, відповідно, скорочення його споживання населенням; імпорт продовольства й сировини для його виробництва завдає шкоди вітчизняним агровиробникам; нерегульованість соціально-економічного розвитку регіонів України порушує єдиний продовольчий ринок країни, його інфраструктуру, знижує надійність продовольчого постачання населення та викликає зростання цін через надмірні логістичні витрати) [12].

Л.В. Дейнеко, Е.І. Шелудько, О.Г. Загній, А.О. Коваленко, М.П. Сичевський, І.М. Романюк, Т.М. Качала стан продовольчої безпеки країни визначають переліком наявних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру [13]. До зовнішніх загроз належать:

- втрата традиційних ринків збуту сільськогосподарської сировини та продовольчої продукції;
- посилення імпортозалежності щодо продовольства;
- надмірна відкритість економіки, неконтрольоване ввезення значної кількості окремих видів продовольства;
- входження України до міжнародних торговельно-економічних зон (організацій);
- збільшення частки імпорту в загальних обсягах продовольчих ресурсів;
- цілеспрямована політика окремих держав

щодо послаблення позицій України на світовому продовольчому ринку;

– суттєве відставання рівня життя в Україні від відповідних показників у розвинених країнах, що, зокрема, негативно впливає на характер експортно-імпортних операцій господарюючих суб'єктів продовольчого комплексу України;

– низький рівень використання міжнародних норм оцінювання якості продукції в Україні.

Внутрішні загрози продовольчій безпеці, на думку названих авторів, включають:

– непослідовність та безсистемність під час здійснення аграрних реформ;

– нестабільність або відсутність законодавчих і нормативно-правових умов;

– значне зменшення виробництва продукції сільського господарства та харчової промисловості;

– недосконалу структуру зовнішньоекономічної діяльності агропромислового комплексу країни, що орієнтована на вивіз сировини та ввіз готової продукції;

– слаборозвинену інфраструктуру продовольчого комплексу;

– недовіра інвестиційних процесів, кризи платежів та неефективність фінансового регулювання;

– незадовільну матеріально-технічну базу, техніко-технологічну відсталість виробничого процесу в сільському господарстві;

– відсутність цінового паритету на сільськогосподарську та промислову продукцію;

– недостатній рівень субсидювання вітчизняних виробників;

– несприятливі природно-кліматичні умови;

– низький рівень знань та досвіду керівництва більшості господарюючих суб'єктів продовольчого комплексу щодо застосування міжнародних правил торгівлі продовольчими товарами та законодавства інших країн;

– відсутність відпрацьованих механізмів державного регулювання виробництва, розподілу та споживання продовольства;

– поглиблення майнового розшарування, зниження життєвого рівня та платоспроможного попиту більшості населення та окремих соціальних груп [13].

О.М. Чечель, В.А. Шойко, В.І. Ковалюк, Ю.П. Вітковський наводять класифікації загроз продовольчій безпеці, що базуються на зовнішніх загрозах, пов'язаних зі зростанням економічної нестабільності у світі та її наслідками, та внутрішніх загрозах, пов'язаних з ресурсним забезпеченням сільськогосподарських товаровиробників та системою державної підтримки. Серед більшості загроз автори називають руйнування механізму господарювання, що проявляється в розриві сфери виробництва та грошового обігу, послабленні кредитно-банківської системи, згортанні фондового ринку та інвестиційної діяльності, різкому зниженні платоспроможного попиту населення та підпри-

ємств, послабленні податково-бюджетної системи тощо. Ці загрози перш за все впливають на рівень продовольчої безпеки. [10; 14; 15; 16].

Слід відзначити, що основним недоліком розглянутих вище підходів до класифікації загроз є складність їх оцінювання на практиці на основі релевантної інформації та подальшого моніторингу через невідповідність системи оціночних показників названим можливим загрозам та недостатню адаптованість до розроблення стратегії продовольчої безпеки, формування стратегічних цілей, завдань та механізмів державної агропродовольчої політики. З огляду на проведене дослідження представимо систематизацію загроз продовольчій безпеці на рис. 1.

Таким чином, найбільш впливові управлінські ризики на рівні державного управління включають [17, с. 150]:

– відсутність загальнодержавних методів, механізмів, принципів стратегічного планування й прогнозування розвитку продовольчого ринку та продовольчої безпеки;

– нестабільність державного фінансування аграрного сектору, незавершеність аграрних реформ, недосконалу аграрну політику органів влади та пов'язані з нею неефективні інвестиційні процеси, а також фінансово-бюджетне та цінове регулювання;

– залежність країни від політико-економічної стабільності країн, що є імпортерами та експортерами, через неефективну зовнішньоекономічну політику;

– низьку ефективність кредитно-грошової, податкової, митної політики та відсутність можливостей використання державою дієвих інструментів регулювання продовольчого ринку.

Найбільш впливові управлінські загрози на рівні аграрних товаровиробників включають [17, с. 150]:

– зниження рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках через незадовільну матеріально-технічну базу та техніко-технологічну відсталість аграрного виробництва;

– нестабільність постачання запасів необхідних ресурсів для виробництва, сировини та продовольства у разі зміни ситуації на зовнішньому та внутрішньому ринках;

– зростання витрат на охорону праці та природоохоронну діяльність через шкідливі умови праці, перевищення допустимих рівнів викидів внаслідок недосконалості техніки або технології, відсутність пристроїв, захисних споруд;

– зростання собівартості виробництва продукції через збільшення браку внаслідок порушень технології обробки сировини, фізичне та моральне зношення обладнання, додаткові виплати за терміновими роботами, неповне використання виробничих потужностей та невикористання ефекту масштабу виробництва.

Найбільш впливові ринкові загрози на рівні зовнішньоекономічної діяльності держави включають:

Рис. 1. Загрози продовольчій безпеці

Джерело: розроблено автором

– погіршення кон'юнктури світових цін на окремі товари українського експорту та підвищення цін на імпортні продовольчі товари;

– недосконалу структуру зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору країни, орієнтовану на експорт сировини та імпорту готової продукції;

– втрату окремих ринків збуту аграрної сировини та продовольства, посилення залежності від імпорту продовольства на міждержавному рівні з держав-членів Європейської спільноти та зростання імпорту продовольства;

– надмірну відкритість економіки та низький рівень обмеження й контролю імпорту окремих видів продовольства через митниці України;

– входження до міжнародних торговельно-економічних зон (організацій);

– неефективну державну агропродовольчу та зовнішньоекономічну політику, що приводить до послаблення позицій України на світовому продовольчому ринку.

Найбільш впливовими ринковими загрозами на рівні внутрішнього ринку є:

– слаборозвинена інфраструктура продовольчого комплексу та ринкової інфраструктури;

– насичення національного продовольчого ринку імпортними товарами та витіснення вітчизняних виробників;

– диспаритет цін на продовольство та сільськогосподарську сировину, засоби виробництва та послуги для аграрного сектору;

– відсутність ефективного механізму ціноутворення та контролю за цінами на ресурси та продовольство;

– недосконалу нормативно-правову базу у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Найбільш впливовими соціальними загрозами у сфері забезпечення високого рівня життя населення є:

– зростання безробіття, невідповідність зростання цін на продовольство доходам населення, наслідком чого є низький платоспроможний попит більшості населення й окремих соціальних груп на продукти харчування;

– суттєве відставання рівня життя населення від відповідних показників у розвинених країнах світу, що негативно впливає на характер експортно-імпортних операцій господарюючих суб'єктів продовольчого комплексу;

– значний розрив між рівнем життя на селі та в місті, незадовільний рівень життя населення сільських регіонів.

Найбільш впливовими соціальними загрозами у сфері забезпечення якості продукції є:

– випуск неякісної продукції вітчизняними товаровиробниками через фізичне та моральне зношення обладнання, порушення технологій, застарілі технології;

– низька якість продуктів харчування через недостатнє використання міжнародних норм оцінювання якості на всіх етапах продовольчого постачання;

– імпорт неякісної продукції через невідповідність міжнародним системам якості та корупцію.

Не пов'язаними з впливом людської діяльності природними загрозами є природні загрози, що передбачають можливість небажаних наслідків (руйнування ґрунтів, втрата врожаїв) від небезпечних природних процесів та явищ.

Пов'язаними з впливом людської діяльності природними загрозами є:

– техногенні загрози (ймовірність негативних наслідків від небезпечних техногенних явищ, а також погіршення стану навколишнього природного середовища через промислові викиди у процесі господарської діяльності; при цьому останній є сферою діяльності екологічної безпеки; причинами можуть бути форс-мажорні обставини, фізичне зношення обладнання, невідповідність обладнання технологіям, що застосовуються, порушення технологій);

– агроекологічні загрози (ймовірність нерационального розподілу ґрунтів, надмірного навантаження на певну частину з них, виснаження й втрати ними родючості внаслідок деградації, наслідком чого є неможливість отримання високих та стабільних урожаїв).

Інформаційні загрози полягають у надзвичайно низькому інформаційному забезпеченні суб'єктів ринку та відсутності системного моніторингу продовольчої безпеки загалом, відсутності аналітичної бази для оцінювання загроз, недостатньо ефективній організації інформаційної взаємодії учасників процесу гарантування продовольчої безпеки. Серед найбільш впливових інформаційних загроз на рівні державного управління слід назвати слабку інформаційну базу, що не дає змогу своєчасно виявляти резерви сировини та продовольства, а також ефективно їх використовувати; недостатній рівень інновацій, відсутність дієвого механізму запровадження нововведень.

На рівні аграрних підприємств інформаційні загрози полягають у відсутності чіткого обліку й контролю за використанням ресурсів, сировини та продовольства, факторів виробництва; недостатньому інформаційному забезпеченні стану й динаміки ринкової кон'юнктури тощо.

На рівні зовнішньоекономічної діяльності держави до інформаційних загроз належать відсутність повної, достовірної та своєчасної інформації щодо експортно-імпортової діяльності аграрних підприємств. На рівні внутрішнього ринку аграрні товаровиробники недостатньо забезпечені інформацією щодо ринкової інфраструктури, цінових тенденцій, обсягів виробництва.

Серед найбільш важливих інформаційних загроз у соціальній сфері можна назвати недостатню обізнаність населення стосовно асортименту та якості продовольства, низький рівень культури споживання продуктів харчування. Інформаційні загрози, пов'язані з природними загрозами, полягають у нестачі інформації стосовно сучасних агроекологічних технологій, що дають змогу покращити стан ґрунтів, підвищити врожайність рослин, продуктивність тварин з мінімальним негативним впливом на якість продовольства.

Висновки. Аналіз наявних основних підходів до класифікації загроз продовольчій безпеці за різними класифікаційними ознаками показав, що розглянуті вище підходи досить складно використовувати на практиці для оцінювання на основі релевантної інформації та подальшого моніторингу через невідповідність системи оціночних показників названим можливим загрозам. Представлені у більшості джерел класифікації загроз неповністю адаптовані до вимог і потреб розроблення стратегії продовольчої безпеки, формування стратегічних цілей, завдань та механізмів державної агропродовольчої політики, оскільки не мають достатньої аналітичної бази та мають здебільшого абстрактний характер.

Запропоновано класифікацію загроз продовольчій безпеці, яка включає управлінські загрози на рівні державного управління та на рівні аграрних товаровиробників; ринкові загрози на рівні зовнішньоекономічної діяльності країни та на рівні внутрішнього ринку; соціальні загрози у сфері забезпечення високого рівня життя населення та у сфері забезпечення якості продукції; природні загрози, пов'язані та не пов'язані зі впливом людської діяльності.

Особливу увагу приділено визначенню інформаційних загроз продовольчій безпеці, які полягають у надзвичайно низькому інформаційному забезпеченні суб'єктів ринку та відсутності системного моніторингу продовольчої безпеки взагалі, відсутності аналітичної бази для оцінювання загроз, неефективній організації інформаційної взаємодії учасників, які задіяні у гарантуванні продовольчої безпеки.

Подальші наукові дослідження слід присвятити розробленню системи показників для оцінювання загроз продовольчій безпеці, систематизації інформаційних джерел для оцінювання загроз продовольчій безпеці, розробленню науково-методичних підходів, а також створенню інформаційної системи оцінювання загроз продовольчій безпеці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Орлик О.В. Аналіз факторів впливу на економічну безпеку підприємств та методи захисту від загроз і нейтралізації їх наслідків. *Тренди та інновації в сучасній економіці* : монографія / за ред. О.С. Іванілова. Харків : ХНУБА, 2015. С. 154–165.
2. Гойчук О.І. Продовольча безпека : монографія. Житомир : Полісся, 2004. 348 с.
3. Голікова К.П. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації національної економіки : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03. Запоріжжя, 2017. 261 с. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/dis_Golikova_05.12.pdf (дата звернення: 12.07.2019).
4. Про продовольчу безпеку України : Проект Закону України від 28 квітня 2011 року № 8370-1 / Верховна Рада України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html (дата звернення: 12.07.2019).
5. Власов В.І., Саблук В.П., Лисак М.А. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни. *Економіка АПК*. 2009. № 8. С. 43–45.
6. Вараксіна О.В. Основні аспекти та фактори, що формують продовольчу безпеку країни. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 3 (59). С. 71–76.
7. Тернавська І.Б., Пархоменко Л.А. Класифікація загроз продовольчої безпеки. *Економіка и управление: современный подход к изучению проблематики* : материалы VII Международной научно-практической конференции (г. Донецк, 25–27 апреля 2014 года). Донецк : ООО «Цифровая типография», 2014. С. 82–86.
8. Манзій І.Б. Продовольча безпека: структура, принципи, реальність загроз. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2008. Вип. 8/1 (31). С. 27–31.
9. Прунцева Г.О. Аналіз чинників розвитку аграрної сфери в контексті забезпечення продовольчої безпеки країни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2015. Вип. 12. С. 48–53.
10. Шойко В.А. Зовнішні та внутрішні загрози продовольчої безпеки на державному рівні. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6204> (дата звернення: 12.07.2019).
11. Черевко О.В., Яковенко О.В. Основні фактори впливу на продовольчу безпеку регіону як основу національної безпеки. *Економіка та держава*. 2016. № 12. С. 68–71.
12. Стежко Н.В. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах глобалізації. *Проблеми развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*. Т. 2. С. 289–292.
13. Стратегічні пріоритети та сучасні завдання розвитку реального сектора економіки України / відп. ред. Б.М. Данилишин. Черкаси : Брама-Україна, 2007. 544 с.
14. Чечель О.М. Прогнозування розвитку сільського господарства і АПК у забезпеченні продовольчої безпеки території : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03. Суми, 2006. 18 с.
15. Ковалюк Б.І. Визначення основних параметрів продовольчої безпеки країни. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3665> (дата звернення: 12.07.2019).
16. Вітковський Ю.П. Стан та напрями зміцнення продовольчої безпеки України в умовах економічних трансформацій. *Вісник КНУТД*. 2016. № 4 (101). URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/2502/1/V101_P007-013.pdf (дата звернення: 12.07.2019).
17. Гуменний В.Д., Кириченко С.Г., Шаловило С.Г., Музика П.М. Погляд на продовольчу безпеку України. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького*. 2012. Т. 14. № 3 (4). С. 149–169.